

участі в реформуванні судової влади, що негативно впливає на його якість.

Не менш важливим є закріплення в Конституції України додаткових гарантій незалежності суддів. Доцільно передбачити повноваження судової влади призначати та обирати суддів на адміністративні посади. Крім того, слід врегулювати порядок звільнення суддів Конституційного Суду України.

Під час внесення змін до Конституції України і доопрацювання законів, пов'язаних зі статусом суддів, був вилучений інститут дисциплінарної відповідальності суддів Конституційного Суду України. У результаті до судді, який порушив присягу, застосовується ст. 126 Конституції України, яка вимагає його звільнення органом, що його обрав або призначив. Хоча більш правильним був би підхід встановлення фактів порушення закону за допомогою спеціалізованих професійних органів, наприклад Вищої ради юстиції або спеціально створених.

З аналізу змісту п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції, згідно з яким однією із засад судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, впливає необхідність побудови трьох ланок судової системи. Базовим є рішення суду першої інстанції, далі послідовно можуть відбуватись апеляційне та касаційне провадження. Однак у межах спеціалізованих юрисдикцій нині маємо чотири ланки судових органів. Це породжує парадокси, наприклад, коли одне підприємство відсуджує в іншого гроші, така суперечка може пройти чотири судових інстанцій. Водночас для позбавлення людини свободи на 15 років досить трьох, а довічно — і двох судових інстанцій. Постають закономірні запитання: на рівні якої інстанції мають бути ці ланки? Як їхні фактичні функції співвідносяться з Конституцією? Чи вичерпно відображає їхня сукупність зміст поняття «судова влада»?

Ще однією досить спірною пропозицією, що потребує внесення змін у Конституцію, є перехід до обрання суддів, по-перше, на визначений термін, і, по-друге, громадянами. Такий крок дозволить зменшити політичну заангажованість суддів і змусити їх сумлінніше виконувати свої обов'язки. В той же час самі судді оцінюють таке положення як спробу скасування гарантій своєї незалежності та захищеності.

### **Призначення суддів на адміністративні посади**

Однією з важливих передумов становлення незалежного суду є розв'язання проблеми обрання (призначення) керівників судових установ, тобто призначення суддів на адміністративні посади. Адже саме за допомогою призначення на адміністративні посади та звільнення з них, розв'язання питань службового зростання суддів можна істотно впливати на судову діяльність.

За нинішніх умов суддя на адміністративній посаді може впливати

на розподіл справ, обираючи найбільш лояльних колег, або ж впливати на підлеглих, добиваючись ухвалення «потрібного» комусь чи йому самому рішення. Крім того, набула поширення негативна, а по суті — протиправна практика так званого узгодження суддею рішення у справі з головою суду. Як свідчить практика розгляду справ про порушення суддями закону, це може проявлятися у різних формах — від так званої поради голови до його прямої вказівки щодо рішення у справі. За деякою практикою, суддя перед ухваленням рішення у справі обов'язково має «завітати» до голови, щоб доповісти йому про обставини справи і своє бачення її розв'язання. При цьому голова може внести корективи у таке бачення. Практика може складатися й демократичніше: голова запрошує до себе суддю лише стосовно тих справ, які його цікавлять. Щодо решти справ — суддя може здійснювати правосуддя на власний розсуд. Фактично у таких випадках ідеться про прямий або завуальований вплив на суддів при здійсненні правосуддя, який із різних причин (переважно через фактичну залежність судді від голови суду) сприймається суддями як належне і про який стає відомо поза межами суду, як правило, в результаті виникнення конфліктів між головою суду та конкретним суддею. З позиції закону, зазначене чи подібне до нього вивершення голови суду над суддею неприпустиме. У процесуальному плані судді, незалежно від того, обіймають вони адміністративну посаду чи ні, — рівні. Голови судів та заступники голів судів наділяються повноваженнями лише щодо організаційного керівництва діяльністю суду, яке спрямоване на забезпечення діяльності судді, а не на його підпорядкування їм.

Визначеність щодо призначення на адміністративні посади існує лише щодо Голови Верховного Суду України — його, за Конституцією України, обирають самі судді Верховного Суду на засіданні пленуму, та Голови Конституційного Суду України, якого обирають аналогічним чином. Що стосується інших посад, то в Основному Законі призначення на адміністративні посади в системі судової влади ні до повноважень Президента України, ні до повноважень Верховної Ради не віднесено.

Президент України, видаючи відповідні укази, керується п. 23 ст. 106 Конституції України про надане йому право утворювати суди. Виходячи із цієї загальної норми, яка дає право президенту створювати суди як установи, і обґрунтовується право призначати їхніх голів і заступників за поданням Вищої ради юстиції. Адже відповідно до п. 1 ст. 131 Конституції Вища рада юстиції уповноважена вносити подання про призначення суддів на посади. Такий підхід призвів до затягування з призначенням суддів. У рішенні Парламентського комітету з питань правової політики, який 30 червня 2005 р. розглянув питання щодо ситуації, яка склалася в Україні з призначенням суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції, зазначено: станом на червень 2005 р. на розгляді в секретаріаті Президента України перебувають матеріали стосовно при-

значення значної кількості кандидатур суддів на адміністративні посади в судах (зокрема 2 кандидатури з 2003 р., 45 — із 2004 р.).

У таких умовах Вища рада юстиції стала єдиним органом, за поданням якого здійснюються призначення суддів на посаду Президентом України, а також звільнення з посади як президентом, так і Верховною Радою. Поки що залишається остаточно нерозв'язаним питання про наявність у Вищій раді юстиції права вносити подання про обрання на посаду судді Верховною Радою України. Вища рада юстиції звернулася до Конституційного Суду з проханням дати офіційне тлумачення терміна «призначення», що вжите в п. 1 частини першої ст. 131 Конституції. Раді надано право на внесення подання «про призначення суддів» і не вживаються поняття «перше призначення» та «обрання». Крім цього, не конкретизується орган, якому повинно вноситися подання.

16 травня 2007 р. КСУ ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням Вищій раді юстиції про офіційне тлумачення положення частини п'ятої ст. 20 Закону України «Про судоустрій України» (справа про звільнення судді з адміністративної посади). Аналізуючи частину п'яту ст. 20 Закону на предмет офіційного тлумачення, Конституційний Суд України виявив ознаки невідповідності Конституції України її положення про надання Президенту України повноважень призначати та звільняти голів, заступників голів судів. На думку Суду, надання Президентові України частиною п'ятою ст. 20 Закону повноважень призначати суддю на посаду голови, заступника голови суду, а також звільняти його з цієї посади суперечить ст. 106 Конституції України, тобто це положення Закону визнано неконституційним і таким, що втратило чинність. Крім того, КСУ рекомендував Верховній Раді України невідкладно в законодавчому порядку врегулювати питання про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади.

Парламент, ухвалюючи постанови про обрання голів та їх заступників, посилається на п. 15 ст. 85 Конституції. Але згадана норма встановлює повноваження Верховної Ради призначати чи обирати на посади, звільняти з посад, давати згоду на призначення і звільнення осіб у випадках, передбачених Конституцією. А в Основному Законі навіть не згадується про призначення суддів на адміністративні посади, крім Голови Верховного Суду України. Продовженням цього логічного ланцюга є висновок, що законодавчий орган взагалі не має повноважень на призначення голів суддів та їхніх заступників. Проте передавати це питання під юрисдикцію Верховної Ради недоцільно з огляду на те, що вона за час свого чергового скликання просто не встигає розглянути кілька тисяч кадрових питань, тим більше що саме до її компетенції належить обрання всіх суддів безстроково.